

Kennisontwikkeling Burgerboerderij De Biesterhof Uitbreiding diversiteit doelgroep

Rapport

Margot Veenenbos en Celine Nieboer

Maatschappij

Onderzoeken

CLM-1267

Dit is een rapportage van CLM Onderzoek en Advies
Februari, 2026
Publicatienummer: 1267

Opdrachtgever: Coöperatie burgerboerderijen

Project mede gefinancierd door de Europese Unie

Funded by
the European Union

Auteurs: Margot Veenenbos en Celine Nieboer

Foto omslag: Luchtfoto Burgerboerderij De Biesterhof
(Piet Levering)

CLM Onderzoek en Advies
Gutenbergweg 1
4104 BA Culemborg

Postbus 62
4100 AB Culemborg

www.clm.nl
0345 470 700

Kennisontwikkeling Burgerboerderij De Biesterhof

Uitbreiding diversiteit
doelgroep

INHOUD

1. Inleiding	4
1.1 Burgerboerderijen	4
1.2 Doel	4
2. Het bedrijf	5
2.1 De Biesterhof	5
2.2 Verduurzaming	5
2.3 Bedrijfsperspectief	5
2.4 Burgerbetrokkenheid	6
3. Casus	7
3.1 Casus en onderzoeksvraag	7
3.2 Achtergrond	7
3.2.1 Radboud Universiteit – Community Garden	8
3.2.2 Studievereniging LaarX	9
3.3 Werkwijze	9
4. Resultaten	12
4.1 Responspercentage	12
4.1.1 De respondenten	13
4.2 Bekendheid burgerboerderij	14
4.3 Beoordeling excursie	14
4.4 De invloed van burgerbetrokkenheid op verduurzaming	15
4.4.1 Algemene verduurzamingsmaatregelen	15
4.4.2 Elementen voedsel	17
4.4.3 Herkomst voedsel	18
4.5 De invloed van verduurzaming op burgerbetrokkenheid	21
4.5.1 Algemeen: aantrekking agrarisch bedrijf	21
4.5.2 Interesse in het agrarisch bedrijf	21
4.6 Betrokkenheid Biesterhof	23
5. Conclusies	26
5.1 Conclusie	26
5.2 Aanbevelingen	28
5.3 Discussie	28
Referenties	29

1. INLEIDING

De Biesterhof maakt deel uit van de coöperatie Burgerboerderijen. Binnen de coöperatie zijn zes burgerboerderijen actief. Drie daarvan zijn demobedrijf en nemen deel aan dit traject: de Patrijs, Oosterwold en de Biesterhof. In 2025 onderzoekt CLM voor elk van hen, aan de hand van een specifieke casus, de relatie tussen burgerbetrokkenheid, verduurzaming en bedrijfsperspectief.

1.1 Burgerboerderijen

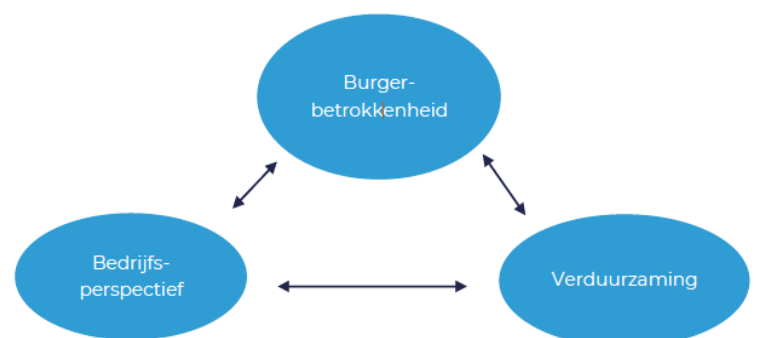
Burgerboerderijen zijn een uniek concept, waarbij boeren met burgers samenwerken voor het produceren van gezond voedsel en zorg voor een gezonde leefomgeving. De Coöperatie Burgerboeren wil het concept van burgerboerderijen in Nederland op de kaart zetten door:

- 1) meer kennis en ervaring op te doen met deze manier van werken en
- 2) kennis te delen met andere agrariërs, burgers en beleidsmakers.

1.2 Doel

Om een burgerboerderij tot een succes te maken is een integrale aanpak nodig. In het traject naar succes wordt - aan de hand van enkele bedrijfsspecifieke voorbeelden - onderzocht hoe drie aspecten zich tot elkaar verhouden, te weten:

- 1) burgerbetrokkenheid,
- 2) verduurzaming en
- 3) bedrijfsperspectief.

Figuur 1. De aspecten burgerbetrokkenheid, verduurzaming en bedrijfsperspectief staan met elkaar in verband.

2. HET BEDRIJF

Met alle burgerboerderijen is een kennismakingsgesprek gevoerd. Daarbij is allereerst de achtergrond van het bedrijf geschetst aan de hand van de drie aspecten; verduurzaming, bedrijfsperspectief en burgerbetrokkenheid.

2.1 De Biesterhof

De Biesterhof is een regeneratieve burgerboerderij in Millingen, bestaande uit een tuinderij, akkerbouw, fruitbomen, notenbomen, bessenstruiken, kruiden en twee voedselbossen. Howard Koster en Claudi Rudorf begonnen deze boerderij in 2022 en sinds 2023 maakt ook tuinder Eline Wielemaker deel uit van het team. Op 25 hectare landbouwgrond wordt gezond en biologisch voedsel verbouwd, met aandacht voor de bodem, biodiversiteit en de gemeenschap.

2.2 Verduurzaming

De Biesterhof is een boerenbedrijf dat met kleinschalige landbouw wil bijdragen aan het herstel van biodiversiteit. Daarbij gaat de Biesterhof uit van regeneratieve landbouw; deze vorm van landbouw versterkt natuurlijke bronnen, in plaats van deze uit te putten. Het bedrijf maakt geen gebruik van kunstmest of gewasbeschermingsmiddelen. Door de diversiteit in gewassen en teeltsystemen biedt het bedrijf habitat aan allerlei flora en fauna. Daarnaast is op het bedrijf volop aandacht voor de eiwittransitie (door de teelt van vlinderbloemigen en noten), klimaatadaptatie (door agroforestry en de teelt van droogtetolerante rassen als sorghum) en de korte keten (in samenwerking met de regio en met andere burgerboerderijen).

2.3 Bedrijfsperspectief

De Biesterhof heeft een relatief unieke financiering. Op zoek naar grond om een boerderij te starten, kwamen Claudi en Howard uit bij Land van Ons.

Burgercoöperatie Land van Ons koopt landbouwgrond namens de leden van de coöperatie. Vervolgens verpacht de coöperatie grond aan boeren die natuurvriendelijk willen werken. De grond waarop de Biesterhof haar bedrijf runt, is in bezit van Land van Ons. Tot 2030 kunnen zij hier pacht- en huurvrij ondernemen, in ruil voor het creëren van een natuurvriendelijke boerderij. Vrijwilligers van Land van Ons ondersteunen de Biesterhof bij praktische werkzaamheden en het monitoren van biodiversiteit. Deze constructie, via Land van Ons, biedt de Biesterhof de ruimte om te experimenteren en rustig uit te werken wat het beste past bij de onderneming.

De Biesterhof werkt via een korte keten. Huttentutolie en boekweit worden via Land van Ons verkocht. Tarwe, gerst en lupine worden afgezet naar lokale afnemers.

Ook vermarkt de Biesterhof groentepakketten aan 50 á 60 abonnees. Het plan is om ook een winkeltje op het erf te plaatsen om meer bereikbaarheid te creëren en de afzet van groenten te vergroten.

In de toekomst ziet de Biesterhof kansen voor het beter verwaarden van het voedselbos (dat heeft nu nog tijd nodig om te groeien) en de kruidenteelt (hier is vraag naar, maar daarvoor is kleinschalige mechanisatie nodig).

2.4 Burgerbetrokkenheid

Vrijwilligers spelen een grote rol in de bedrijfsvoering; om te helpen bij alle werkzaamheden. En het team hoopt om zo boer en burger dichter bij elkaar te brengen. De eerste vrijwilligers kwamen via Land van Ons, inmiddels zijn er ook veel mensen uit de buurt die komen helpen. Er zijn ongeveer 20 à 25 vrijwilligers die regelmatig komen, de volledige lijst bestaat zelfs uit 180 vrijwilligers.

De Biesterhof verkoopt groentepakketten aan abonnees uit de buurt. Verder zijn er heel regelmatig rondleidingen voor diverse groepen; van studenten tot collega-boeren.

3. CASUS

Tijdens het kennismakingsgesprek met de burgerboerderijen is gezocht naar een passende casus om de relatie tussen burgerbetrokkenheid, verduurzaming en bedrijfsperspectief te onderzoeken. Elke boerderij heeft hiervoor een eigen insteek gekozen. Bij de Biesterhof is de relatie met studenten onderzocht.

3.1 Casus en onderzoeksvraag

Om onderzoek te doen naar de samenhang tussen bovengenoemde drie aspecten, zijn we met de drie burgerboerderijen op zoek gegaan naar een passend voorbeeld van een maatregel/aanpak op het bedrijf, die als casus kan dienen. Bij de Biesterhof stond de volgende vraag centraal:

- ➔ Hoe maak ik mijn doelgroep meer divers?
In dit traject is daarvoor specifiek gekeken naar de doelgroep studenten.

Deze onderzoeksvraag past met name goed bij de aspecten verduurzaming en burgerbetrokkenheid:

- ➔ De invloed van burgerbetrokkenheid op verduurzaming: is sprake van een olievlekwerking, waarbij het voorbeeld van de Biesterhof studenten inspireert om duurzamer te leven?
- ➔ De invloed van verduurzaming op burgerbetrokkenheid: is duurzaamheid een thema dat studenten naar een burgerboerderij trekt?

3.2 Achtergrond

De huidige vrijwilligers en betrokkenen van de Biesterhof zijn voornamelijk gepensioneerde en hoogopgeleide mensen uit de buurt. Redenen hiervoor kunnen zijn dat deze doelgroep tijd en geld heeft, en vaak ook de wens om iets bij te dragen aan de omgeving. Andere bevolkingsgroepen die over minder tijd en geld beschikken, zullen minder snel als vrijwilliger aan de slag gaan.

De Biesterhof zou graag zien dat deze achterban meer divers wordt. Het team wil dat de boerderij bijdraagt aan de brede maatschappelijke transitie naar een duurzaam voedselsysteem; daar is iedereen, en met ook name jonge mensen, bij nodig. Howard is ook werkzaam bij de Wageningen University & Research (WUR) en heeft in die hoedanigheid veel contact met Wageningse studenten. Hij zou graag studenten meer betrekken bij de burgerboerderij. Voor de Biesterhof liggen de Radboud Universiteit en Hogeschool Van Hall Larenstein relatief het dichtste bij, waardoor de kans het grootst is dat deze studenten eerder naar de Biesterhof zullen komen. Daarom is gekozen om binnen deze twee onderwijsinstanties een samenwerking te zoeken.

3.2.1 Radboud Universiteit – Community Garden

Voor de Biesterhof is de Radboud Universiteit (RU) in Nijmegen de dichtstbijzijnde universiteit. Daarmee is al via verschillende routes een band gelegd:

- Eind 2023 is het 'wandeland bos' bij de Biesterhof geplant;
- Nieuwe medewerkers en afgestudeerden van de RU krijgen symbolisch een boom cadeau die op de Biesterhof wordt geplant;
- Radboud UMC koopt Biesterhof lupine via Lekker Lupine;
- Biesterhof levert seizoensgroente voor de kimchi op Broodje Nimma (hier is in april 2025 groen licht voor gegeven);
- De Biesterhof is onderdeel van Living Lab Ooijpolder, inclusief het sociaal aspect in de PhD van Sabine Baumgarten.

Dit zijn echter allemaal losse initiatieven. De Biesterhof zou graag tot een integrale samenwerking met de RU komen. De zoektocht is om op langere termijn te zorgen voor meer inbedding in primaire processen, volgens een Whole School Approach.

Bij de RU is een **Community Garden**. De Community Garden is een stuk grond naast de Hortus en Botanische tuin van de RU. Die grond bestond eerst uit puingrond, die drie jaar geleden is afgegraven. Vanaf 2022 zijn een aantal docenten van de RU op deze plek gestart met het creëren van een gemeenschappelijke tuin. Op dit moment werken steeds meer studenten aan het onderhouden van de tuin. De functie van de gemeenschappelijke tuin is het samenkomen van studenten en medewerkers van de RU. De tuin bestaat uit 18 percelen van ongeveer 2-3 m², dus heeft een totaaloppervlak van ongeveer 50 m². Binnen de tuin wordt het permacultuurprincipe toegepast, dus worden geen pesticiden en kunstmest gebruikt. De tuin bestaat uit verschillende onderdelen: bedden, een kruidenspiraal, biodiversiteitveldje, bessenstruiken, een vijver, et cetera. Er is niet veel budget, dus veel wordt door de leden zelf in elkaar geknutseld.

De bestuursleden van de Community Garden gaven aan graag meer kennis te willen vergaren over hoe ze de tuin ook in de winter functioneel kunnen blijven gebruiken. Het nieuwe schooljaar start in september, dus dit is ook de periode om nieuwe leden aan te trekken. Om leden naar de tuin te blijven trekken is het belangrijk om voldoende werk te creëren, om elkaar te ontmoeten en buiten bezig te zijn. In samenwerking met de Biesterhof zijn de volgende activiteiten georganiseerd:

- Op 10 september vond een **uitwisseling** plaats tussen de tuinder van de Biesterhof, Eline Wielemaker, en leden van de Community Garden. Tijdens deze avond **in de Community Garden** heeft Eline iets verteld over welke planten goed kunnen groeien in de winterperiode, om deze vervolgens met elkaar te zaaien in de tuin.
- Op 13 september is een **excursie georganiseerd naar de Biesterhof**. De deelnemers werden welkom geheten en rondgeleid over het bedrijf. Na een gezamenlijke lunch zijn de deelnemers aan de slag gegaan op het bedrijf.

3.2.2 Studievereniging LaarX

Een andere school die redelijk in de buurt van de Biesterhof is gelegen, is Hogeschool Van Hall Larenstein in Velp. Er is al contact tussen de Biesterhof en studievereniging LaarX (de vereniging van studenten Bos- en Natuurbeheer). Howard heeft voor de studievereniging een lezing gegeven over de Biesterhof. De Biesterhof sponsort LaarX met 40 zakken gepelde boekweit, dat LaarX als bedankje kan uitdelen aan sprekers bij lezingen. In ruil daarvoor geeft LaarX bekendheid aan de samenwerking, door het logo van de Biesterhof op de website en posters te plaatsen. Er komt in de loop van het jaar ook een pagina op de website waarin de samenwerking wordt uitgelicht.

Ook met studievereniging LaarX is een activiteit georganiseerd:

- Op maandag 9 juni is een **excursie georganiseerd naar de Biesterhof**. De dag is gestart met een rondleiding over het bedrijf om vervolgens met elkaar aan de slag te gaan op het bedrijf.

3.3 Werkwijze

Om te onderzoeken of bovenstaande initiatieven bijdragen aan de band tussen studenten en de Biesterhof, en verduurzaming in het algemeen, is contact gezocht worden met studenten van LaarX en deelnemers aan de Community Garden van de RU.

Beide groepen gingen op excursie op de Biesterhof. Voorafgaand en aan deze excursie, evenals 4 weken na de excursie, is een vragenlijst naar de deelnemers gestuurd. Deelnemers die de vragenlijst nog niet hadden ingevuld hebben nog een herinnering ontvangen. De contactpersonen bij LaarX en de Community Garden hebben bovendien hun leden opgeroepen de vragenlijsten in te vullen.

Met behulp van de vragenlijsten onderzoeken we:

1. De invloed van burgerbetrokkenheid op verduurzaming: is sprake van een olievlekwerking, waarbij het voorbeeld van de Biesterhof studenten inspireert duurzamer te leven?

Door de studenten voor en na hun bezoek een aantal dezelfde vragen over verduurzaming te stellen, onderzoeken we of hun visie daarop is veranderd door hun bezoek aan de Biesterhof. Hiervoor selecteren we de groep studenten die aanwezig was op de excursie en zowel de eerste als de tweede vragenlijst heeft ingevuld.

2. De invloed van verduurzaming op burgerbetrokkenheid: is duurzaamheid een thema dat studenten naar het bedrijf trekt?

Hiervoor stellen we een aantal vragen die moeten achterhalen welke thema's de studenten het meeste aanspreken.

Naast het onderzoek naar de twee hoofdvragen, is de vragenlijst ook benut om te achterhalen hoe de deelnemers de excursie hebben ervaren en wat hun beeld is van de Biesterhof.

Figuur 2. Tuinder Eline beantwoordt vragen van leden van de Community Garden.

Figuur 3. Excursie van LaarX naar de Biesterhof.

4. RESULTATEN

In dit hoofdstuk beschrijven we de bevindingen uit de vragenlijsten. We analyseren zowel de twee onderzoeksvragen, als het beeld dat de respondenten van burgerboerderijen hebben. Ook is gevraagd hoe de deelnemers de excursie naar de Biesterhof hebben ervaren.

4.1 Responspercentage

In totaal zijn vier vragenlijsten geanalyseerd. Twee werden voorafgaand aan de excursie bij de Biesterhof verstuurd; de eerste vragenlijst voor LaarX is gedeeld toen Howard een presentatie over de Biesterhof gaf bij LaarX. Grofweg vier weken na de excursie is de tweede vragenlijst verzonden. Voor de Community Garden geldt een vergelijkbare termijn; daar is een vragenlijst verstuurd voorafgaand aan de activiteit in de Community Garden, en enkele weken na de excursie bij de Biesterhof. De respons op de vragenlijst en deelname aan de excursie zijn weergegeven in Tabel 1.

Tabel 1. Respons op vragenlijst 1 en 2 en deelname aan de excursie, vanuit zowel LaarX als de Community Garden.

	LaarX	Community Garden
Respons op vragenlijst 1	48	23
Deelnemers aan excursie bij de Biesterhof	22	11
Respons op vragenlijst 2	11	9
Percentage van de deelnemers aan de excursie die vragenlijst 2 hebben ingevuld	50%	82%

Leeswijzer bij de figuren in dit hoofdstuk

Omdat we twee groepen onderzocht hebben, op twee momenten in de tijd, maken we bij de uitwerking van de resultaten onderscheid in verschillende subgroepen. In de figuren houden we de volgende definiëring aan:

- **“Totaal voor”**: alle deelnemers die de eerste vragenlijst hebben ingevuld. Voor LaarX waren dit 48 respondenten en voor de Community Garden 23 respondenten.
- **“Selectie na”**: een deel van de respondenten heeft de Biesterhof daadwerkelijk bezocht. Deze deelnemers hebben de tweede vragenlijst ontvangen. Helaas is het niet gelukt om van alle deelnemers aan de excursie een reactie te krijgen op de vragenlijst. Voor LaarX waren dit 11 respondenten en voor de Community Garden 9 respondenten.
- **“Selectie voor”**: Om te onderzoeken of de deelnemers over tijd andere antwoorden zijn gaan geven, als mate voor een verandering in gedrag, hebben we de antwoorden van de personen die de tweede vragenlijst hebben ingevuld vergeleken met hun antwoorden op de eerste vragenlijst. De verschillen tussen ‘selectie voor’ en ‘selectie na’ zijn dus tijdsgebonden en gebruiken we als toets voor de invloed die het bezoek aan de Biesterhof op hun denken en doen lijkt te hebben gehad.

4.1.1 De respondenten

De doelgroep van het onderzoek waren voornamelijk studenten. De diversiteit in zowel leeftijd als opleidingsniveau was groter bij de Community Garden dan bij LaarX. Bij LaarX waren op één na alle respondenten student, bij de Community Garden is de meerderheid student (74%). Daarnaast hebben bij de Community Garden ook nog vijf medewerkers van de RU en een gepensioneerde medewerker gereageerd.

Zowel voor LaarX als de Community Garden hadden de meeste respondenten een leeftijd tussen de 21 en 25 jaar. Wat betreft opleidingsniveau van de respondenten verschilden de twee verenigingen wel van elkaar. Bij LaarX hadden de meeste respondenten een MBO- of HBO-opleiding genoten, terwijl de respondenten van de Community Garden vooral een universitaire achtergrond (BSc, MSc of PhD) hadden.

Bij de excursie viel op dat de groep van LaarX uniformer was dan de groep van de Community Garden. Niet alleen in leeftijd, maar ook in culturele achtergrond; bij de Community Garden werken ook internationale studenten mee. Er is een vergelijking gemaakt tussen de totale respons en de selecte groep die aanwezig was bij de excursie. In functie, leeftijd en opleidingsniveau zit weinig verschil tussen de totale respons en de selectie; dus de selectie is een mooie doorsnede van de totale groep.

4.2 Bekendheid burgerboerderij

Eén van de eerste vragen aan de respondenten was of zij weten wat een burgerboerderij is. Bij LaarX wist 15% van de deelnemers al wat een burgerboerderij is, voordat Howard dat in zijn presentatie had uitgelegd. Deze deelnemers waren ook al eerder bij de Biesterhof op bezoek geweest. Het grootste deel van de deelnemers, meer dan 50%, wist echter helemaal niets van een burgerboerderij of van het bestaan van de Biesterhof.

Het merendeel van de respondenten van de Community Garden wist zo ongeveer wat een burgerboerderij is (70%). Daarbij was het opvallend dat maar liefst 78% nog nooit van de Biesterhof had gehoord. Omdat de Biesterhof ook bijdraagt aan het 'broodje Nimma' dat in de kantine van de RU te verkrijgen is, was de verwachting dat meer deelnemers van de Biesterhof af zouden weten. Vanuit de Community Garden was één persoon al eens langs geweest bij de Biesterhof en vier anderen deelnemers (her)kenden de naam.

4.3 Beoordeling excursie

De meerderheid van de respondenten heeft hun bezoek aan de Biesterhof als leerzaam, gezellig en/of zinvol ervaren. Het samenwerken en de informatie over de manier van telen werden gewaardeerd.

Bij de Community Garden gaven twee respondenten aan dat ze graag nog iets meer verdieping tijdens de uitwisseling in de Community Garden hadden gehad. Eén van hen gaf aan dat ze zich de activiteit meer als een lezing had voorgesteld. De ander had al veel ervaring met (moes)tuinieren, dus had gehoopt dat iets meer verdiepende teeltkennis werd gedeeld.

“De rondleiding was boeiend, de lunch was lekker en gezond, het plukken van de venkelzaadjes vond ik rustgevend en het klussen in de tuin gaf het gevoel dat je een beetje iets bijdroeg aan de tuin. Ik vond het leuk dat het een gevarieerd programma was, waardoor de activiteiten niet gingen vervelen en we echt een idee kregen van hoe de Biesterhof werkt.”

“The visit to the farm was very fun. I gained a lot of interesting insights and got the opportunity to experience farming life myself. An opportunity like this is hard/rare to come by, and I am glad I got to do it with great people.”

“Zinvol om van een andere kant info te krijgen over biologisch tuinieren.”

4.4 De invloed van burgerbetrokkenheid op verduurzaming

In de eerste en tweede vragenlijst zijn vragen gesteld over het duurzame gedrag van de respondenten. Voor de selectie van aanwezigen op de excursie zijn de antwoorden op deze vragen in de twee vragenlijsten van de beide momenten vergeleken, om antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvraag:

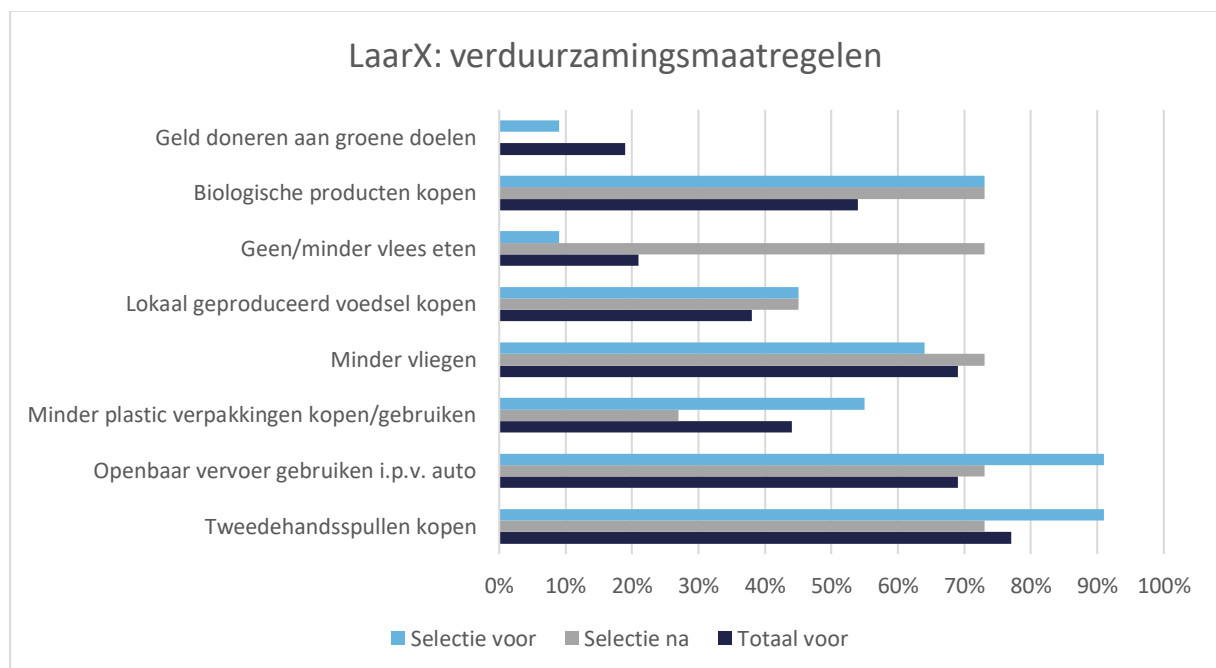
→ **“Is sprake van een olievlekwerking, waarbij het voorbeeld van de Biesterhof studenten inspireert duurzamer te leven?”**

4.4.1 Algemene verduurzamingsmaatregelen

In Figuur 4 en Figuur 5 is weergegeven welke algemene verduurzamingsmaatregelen de respondenten aangeven te nemen.

LaarX

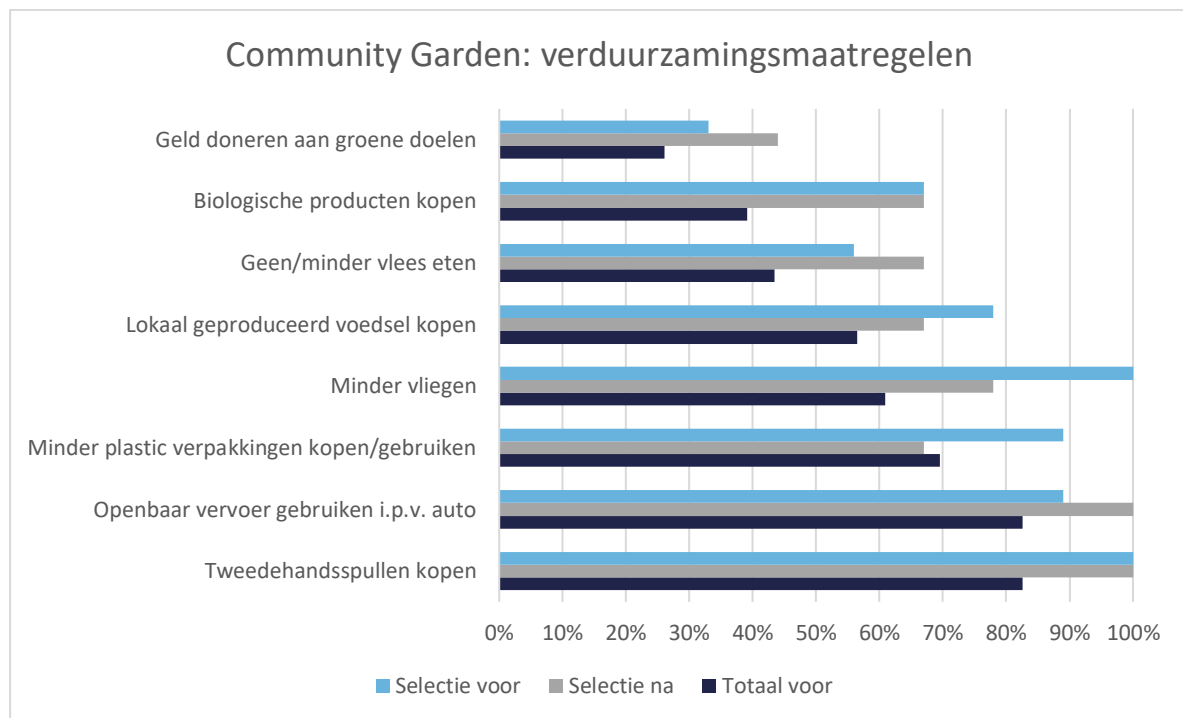
- Opvallend is dat na het bezoek aan de Biesterhof de meeste respondenten aangeven geen of minder vlees te zijn gaan eten.
- Biologische producten blijven evenveel gekocht worden.
- ‘Tweedehandsspullen kopen’ en ‘openbaar vervoer gebruiken’ zijn de twee verduurzamingsmaatregelen die over het geheel het meest worden getroffen. Het percentage dat deze maatregelen zei te nemen is na het tweede bezoek iets afgenomen.

Figuur 4. De algemene verduurzamingsmaatregelen die studenten van LaarX aangeven te nemen (voor zowel de gehele groep = totaal (n=48), als de selectie voor hun bezoek (V1) en de selectie na hun bezoek (V2) (beide n=11)). Respondenten konden meerdere verduurzamingsmaatregelen aanvinken.

Community Garden

- Het grootste verschil tussen LaarX en de Community Garden is dat respondenten van de Community Garden over het algemeen meer verschillende verduurzamingsmaatregelen nemen.
- De meeste respondenten van zowel LaarX als de Community Garden geven na het bezoek aan de Biesterhof aan geen of minder vlees te zijn gaan eten.
- Tegen de verwachting in is het percentage dat aangeeft 'lokaal geproduceerd voedsel te kopen' afgenomen na het bezoek aan de Biesterhof.
- Over het geheel zie je dat de groep die naar de Biesterhof is geweest op vrijwel alle fronten duurzamer lijkt te zijn dan het totaal aantal deelnemers dat de vragenlijst heeft ingevuld.

Figuur 5. De algemene verduurzamingsmaatregelen die leden van de Community Garden aangeven te nemen (voor zowel de gehele groep = totaal (n=23), als de selectie voor hun bezoek (V1) en de selectie na hun bezoek (V2) (beide n=9)). Respondenten konden meerdere verduurzamingsmaatregelen aanvinken.

Samengevat

We zien bij beide groepen dat het percentage respondenten dat aangeeft minder vlees te eten een stuk groter is na het bezoek. Onderzoek laat zien dat vleesvermindering één van de eerste en meest voorkomende verduurzamingsmaatregelen is die consumenten nemen binnen hun voedingspatroon (Dagevos en Voordouw, 2013). Geen of maximaal één dag per week vlees eten heeft een grote impact qua CO₂-reductie en landgebruik

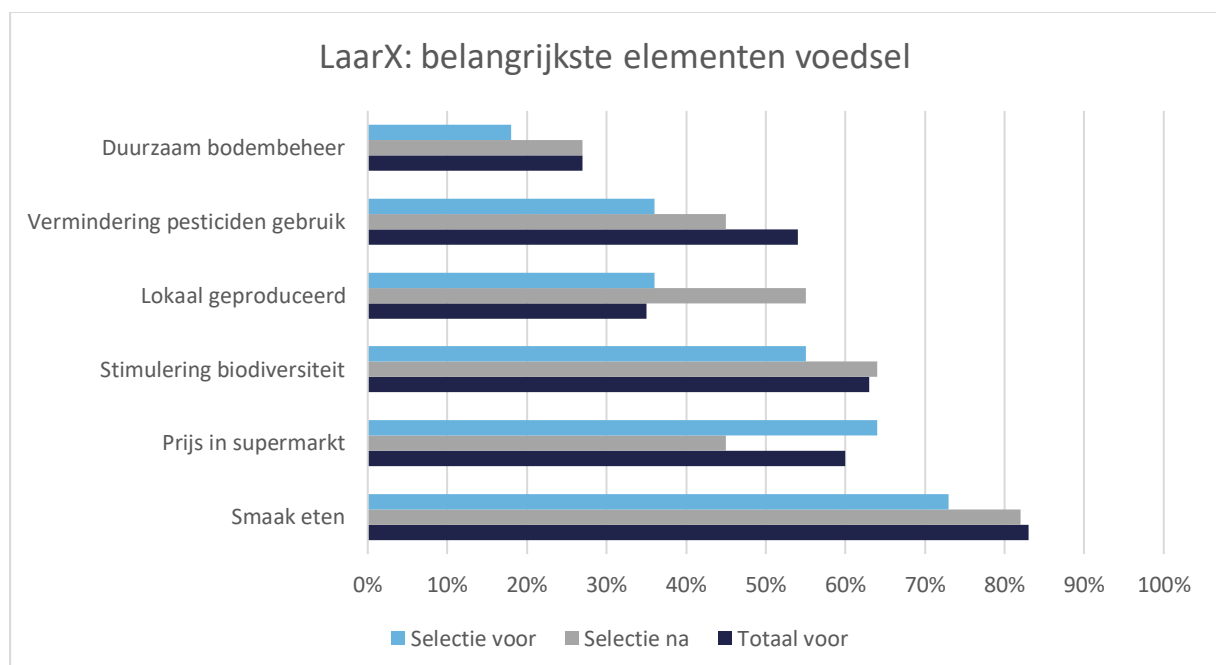
reductie, maar ook enkele dagen vlees minderen helpt daarbij (Milieu Centraal, 2025). Een algehele olievlekwerking van duurzaamheid zien we op basis van de resultaten niet; voor sommige maatregelen is het percentage zelfs lager na het bezoek.

4.4.2 Elementen voedsel

In de vragenlijst is gevraagd welke elementen de deelnemers belangrijk vinden betreffende hun voedsel. De deelnemers konden per element aangeven of ze dit heel belangrijk, een beetje belangrijk, neutraal, niet zo belangrijk of onbelangrijk vinden. Voor ons onderzoek is het interessant om te kijken welke elementen de deelnemers als heel belangrijk beschouwen, daarom is specifiek deze categorie in de figuren uitgelicht (zie Figuur 6 en Figuur 7).

LaarX

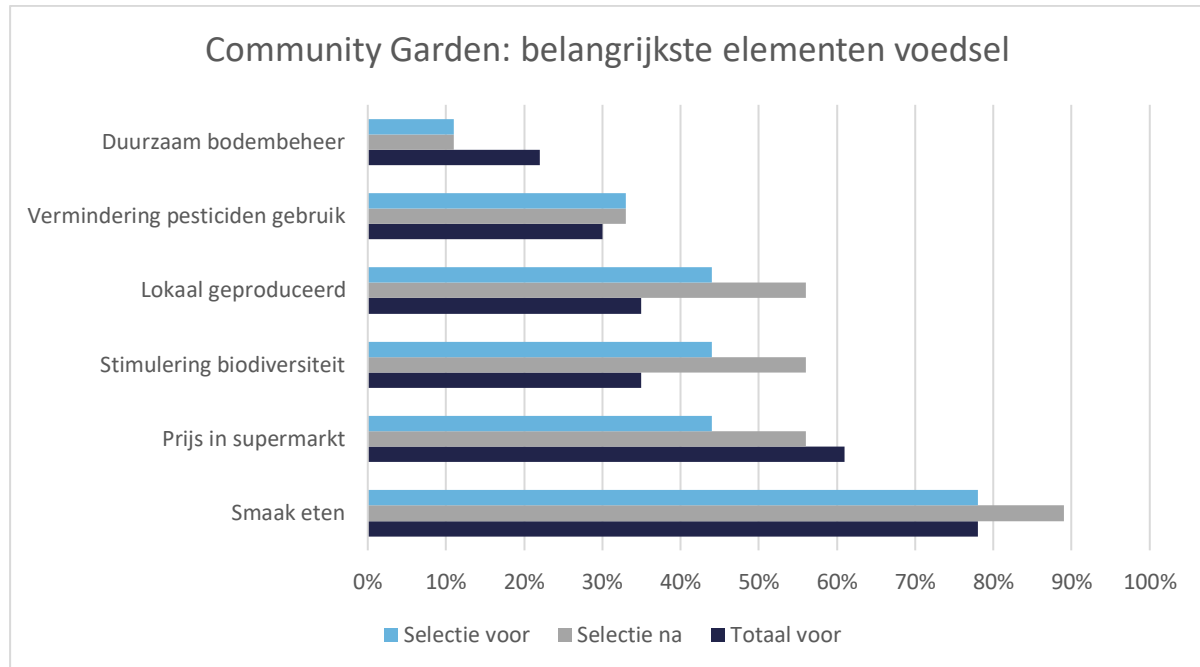
- Na het bezoek aan de Biesterhof zijn de volgende elementen belangrijker bevonden dan voor het bezoek: duurzaam bodembeheer, vermindering pesticiden gebruik, lokaal geproduceerd, stimulering biodiversiteit en smaak van het eten.
- Prijs in supermarkt is het enige aspect dat minder belangrijk is geworden na het bezoek.

Figuur 6. Elementen die studenten van LaarX belangrijk vinden betreffende hun voedsel (voor zowel de gehele groep = totaal voor bezoek (n=48), als de selectie voor hun bezoek en de selectie na hun bezoek (beide n=11)). Respondenten konden per element aangeven of ze dit heel belangrijk, een beetje belangrijk, neutraal, niet zo belangrijk of onbelangrijk vinden. In deze figuur zijn alleen de antwoorden 'heel belangrijk' verwerkt.

Community Garden:

Alle elementen zijn na het bezoek aan de Biesterhof als belangrijker bevonden of even belangrijk gebleven.

Figuur 7. Elementen die leden van de Community Garden belangrijk vinden aan hun voedsel (voor zowel de gehele groep = totaal voor bezoek (n=23), als de selectie voor hun bezoek en de selectie na hun bezoek (beide n=9)). Respondenten konden per element aangeven of ze dit heel belangrijk, een beetje belangrijk, neutraal, niet zo belangrijk of onbelangrijk vinden. In deze figuur zijn alleen de antwoorden 'heel belangrijk' verwerkt.

Samengevat

We zien dat de studenten na hun bezoek meer waarde hechten aan vrijwel alle aspecten van hun voeding, zoals duurzaam bodembeheer, vermindering pesticiden gebruik, lokaal geproduceerd en stimulering biodiversiteit. Het lijkt er dus op dat de studenten hier meer bewustwording over hebben gekregen door hun bezoek aan de Biesterhof.

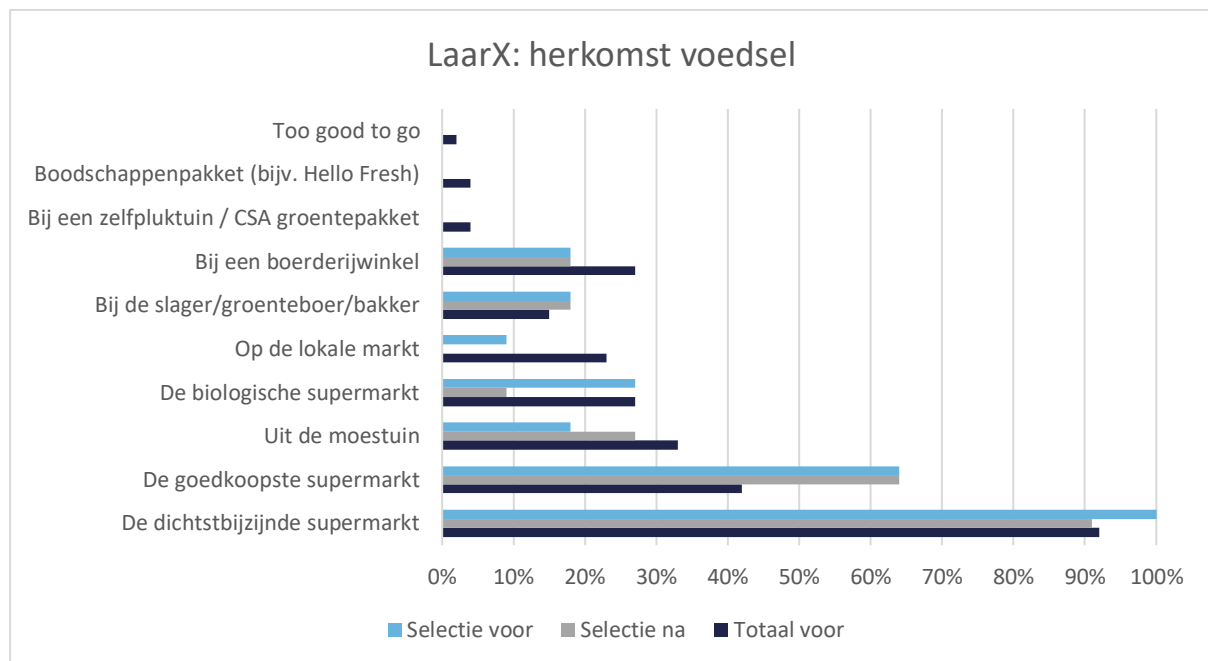
Smaak wordt door alle deelnemers als het belangrijkste element gezien voor voedsel. Na het bezoek aan de Biesterhof is dit element nog belangrijker geworden. Beide groepen hebben tijdens hun excursie een lunch gekregen die bestond uit op de Biesterhof verbouwde ingrediënten. Wellicht heeft dit een positieve stimulans gegeven aan de smaakbeleving van deelnemers.

4.4.3 Herkomst voedsel

In de vragenlijst is gevraagd naar waar de deelnemers boodschappen doen (zie Figuur 8 en Figuur 9).

LaarX

- Te zien is dat de prijs een belangrijke rol speelt in de herkomst van het eten van deze respondenten. Dit was te verwachten, omdat de respondenten allemaal student zijn, met waarschijnlijk een beperkt budget.
- Na het bezoek aan de Biesterhof hebben meer respondenten voedsel uit een moestuin gehaald.
- Na het bezoek geven studenten aan minder naar de 'biologische supermarkt' en 'lokale markt' te gaan; dit is niet wat verwacht wordt na een bezoek aan de Biesterhof.
- Wel volgens verwachting is dat de waarde van 'de dichtstbijzijnde supermarkt' iets afneemt. Dit kan een indicatie zijn dat de respondenten zijn geïnspireerd om meer na te denken over waar ze hun voedsel vandaan halen.

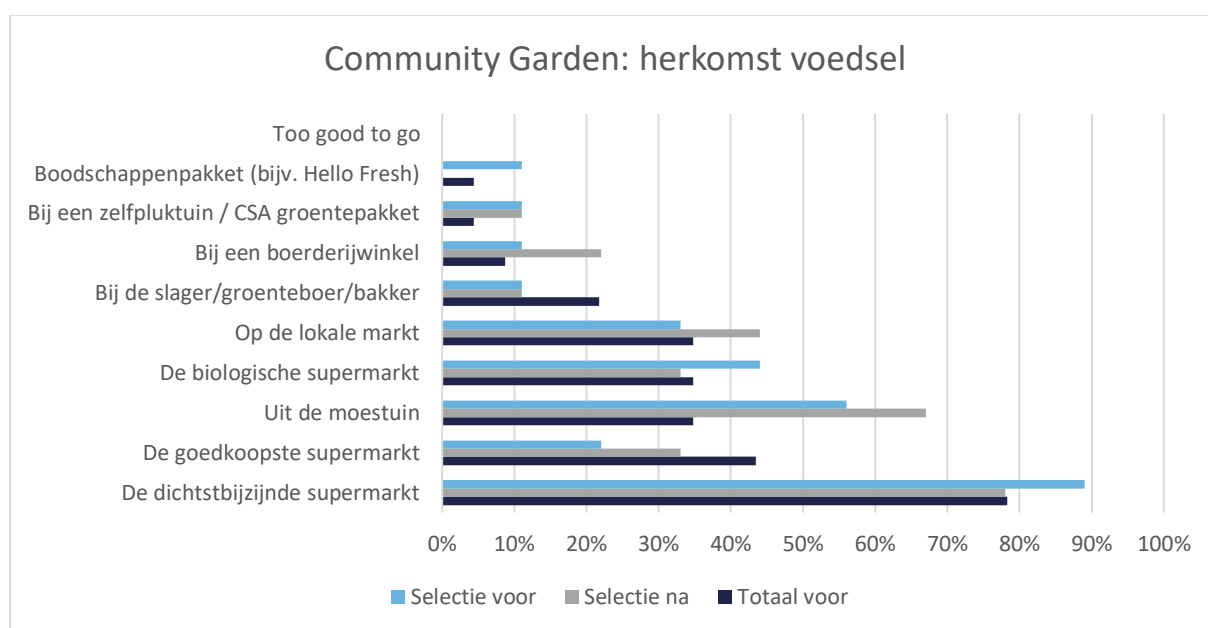

Figuur 8. Overzicht van waar studenten van LaarX hun boodschappen doen (voor zowel de gehele groep = totaal voor bezoek (n=48), als de selectie voor hun bezoek en de selectie na hun bezoek (beide n=11)). Respondenten konden meerdere antwoorden aanvinken.

Community Garden

- Na het bezoek aan de Biesterhof hebben meer respondenten voedsel uit een moestuin gehaald. Daarmee wordt de moestuin zelfs belangrijker geacht dan 'de goedkoopste supermarkt'. Dit sluit goed aan bij de doelgroep die in de Community Garden werkt, waarbij het bezoek aan de Biesterhof een positieve stimulans lijkt te zijn geweest.

- Ook zie je een flinke toename in het aantal respondenten die naar een boerderijwinkel zijn geweest om voedsel te kopen. Dit past goed bij een bezoek bij de Biesterhof.
- Tegen de verwachting geeft men aan na het bezoek minder vaak naar de biologische supermarkt te gaan en blijft men de goedkoopste supermarkt even belangrijk vinden.

Figuur 9. Overzicht van waar leden van de Community Garden hun boodschappen doen (voor zowel de gehele groep = totaal voor bezoek (n=23), als de selectie voor hun bezoek en de selectie na hun bezoek (beide n=9)). Respondenten konden meerdere antwoorden aanvinken.

Samengevat

Duidelijk is dat het gemak voorop staat: de dichtstbijzijnde supermarkt is de belangrijkste plek om boodschappen te doen. Wel zien we dat de studenten dit aspect iets minder belangrijk gaan vinden na hun bezoek aan de Biesterhof. Een duidelijk verschil tussen de Community Garden en LaarX is dat bij de Community Garden meer mensen hun voedsel zelf verbouwen in een moestuin, naar de lokale markt gaan of de biologische supermarkt. Bij beide groepen geeft men aan vaker groenten uit de moestuin te halen na een bezoek aan de Biesterhof; het bezoek lijkt hen geïnspireerd te hebben om zelf (meer) te tuinieren. Inkopen bij een biologische supermarkt lijkt afgenomen na het zoek aan de Biesterhof.

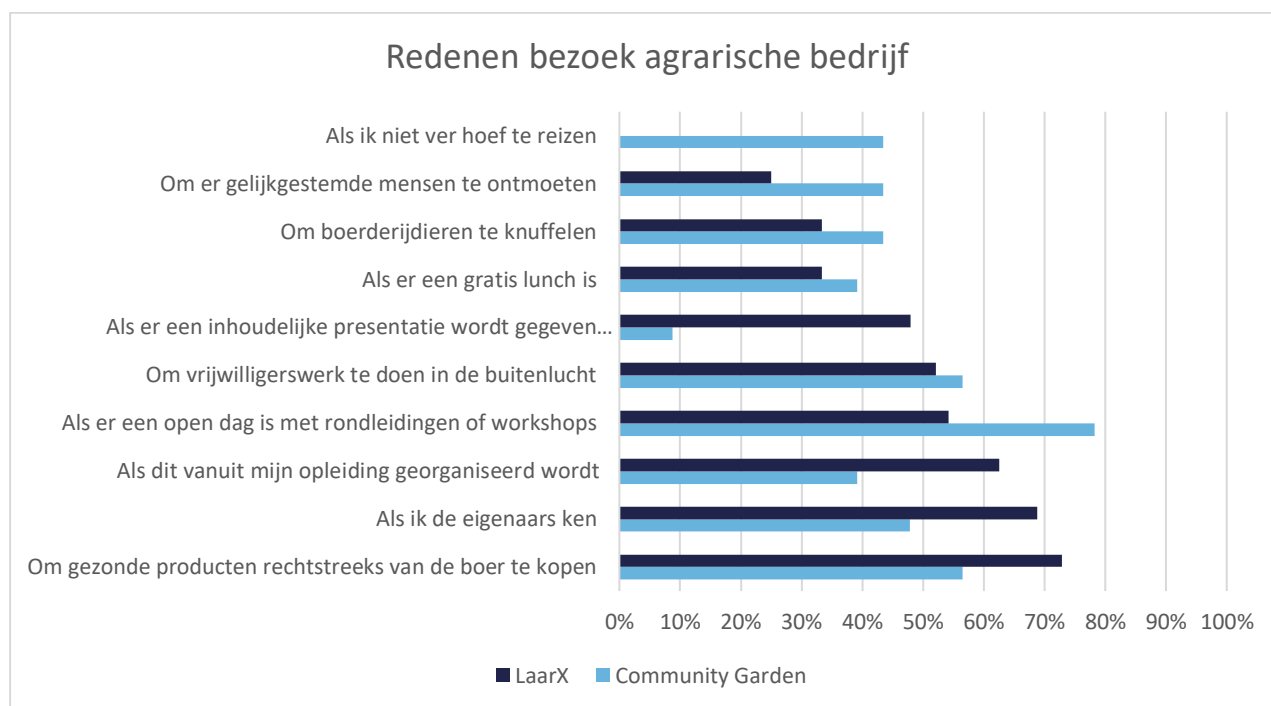
4.5 De invloed van verduurzaming op burgerbetrokkenheid

In de eerste en tweede vragenlijst zijn vragen gesteld over het duurzame gedrag van de respondenten, dat gekoppeld kan worden aan de betrokkenheid bij een burgerboerderij, om zo antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvraag:

→ **“Is duurzaamheid een thema dat studenten naar een (burger)boerderij trekt?”**

4.5.1 Algemeen: aantrekking agrarisch bedrijf

De respondenten is gevraagd wat voor hen redenen zijn om een agrarisch bedrijf te bezoeken (zie Figuur 10). Voor de Community Garden en LaarX zijn de redenen verschillend; bij de Community Garden wordt ‘als er een open dag is met rondleidingen of workshops’ genoemd als voornaamste reden, terwijl dat voor LaarX is ‘om gezonde producten rechtstreeks van de boer te kopen’.

Figuur 10. De redenen die studenten van LaarX (n=48) en leden van de Community Garden (n=23) opgaven om een agrarisch bedrijf te bezoeken¹.

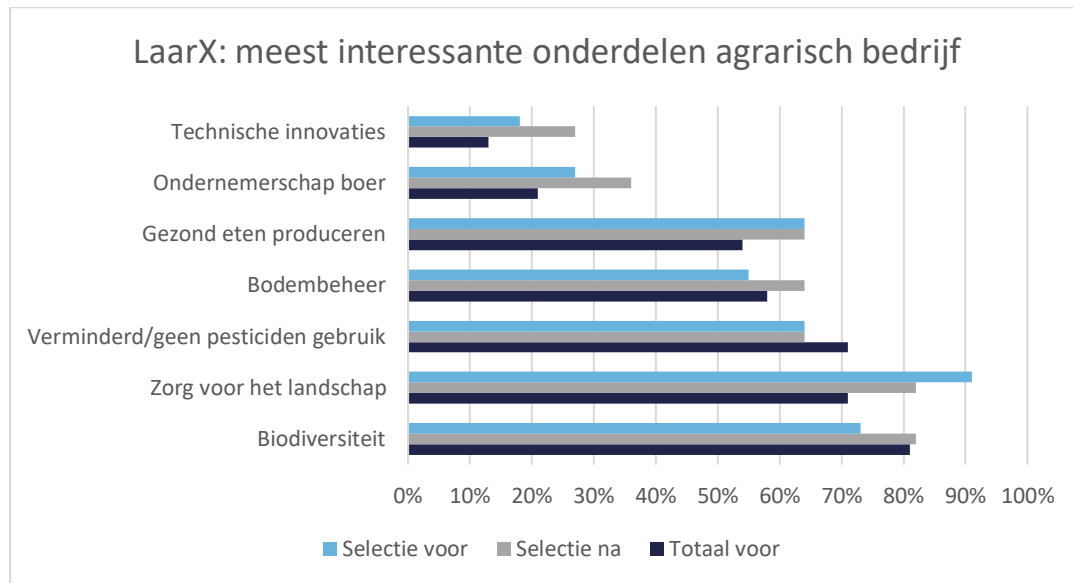
4.5.2 Interesse in het agrarisch bedrijf

De respondenten is gevraagd welke onderdelen van een agrarisch bedrijf zij het meest interessant vinden (zie Figuur 11 en Figuur 12).

¹ Het antwoord ‘als ik niet ver hoeft te reizen’ is toegevoegd n.a.v. een aantal opmerkingen uit vragenlijst LaarX, dus in de vragenlijst voor LaarX was dit nog geen optie om te beantwoorden.

LaarX

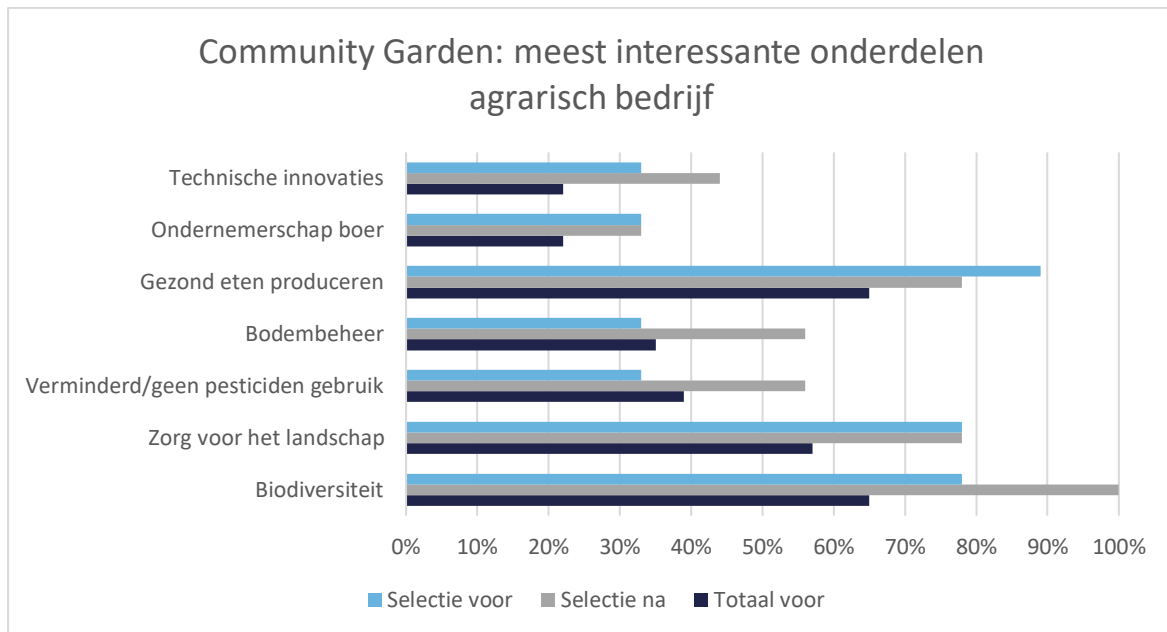
- De belangrijkste onderdelen zijn volgens respondenten 'zorg voor het landschap' en 'biodiversiteit'; zowel voor en na het bezoek scoren deze onderdelen hoog.
- Na het bezoek aan de Biesterhof was meer interesse voor 'technische innovaties', 'ondernemerschap van de boer', 'bodembeheer' en 'biodiversiteit'.

Figuur 11. De onderdelen die studenten van LaarX het meest interessant vinden aan een agrarisch bedrijf (voor zowel de gehele groep = totaal voor bezoek (n=48), als de selectie voor hun bezoek en de selectie na hun bezoek (beide n=11)). Respondenten konden meerdere antwoorden aanvinken.

Community Garden

- De belangrijkste onderdelen van een agrarisch bedrijf volgens de leden van de Community Garden zijn 'gezond eten produceren', 'zorg voor het landschap' en 'biodiversiteit'; zowel voor en na het bezoek scoren deze onderdelen hoog.
- Opvallend is dat na het bezoek aan de Biesterhof op meerdere vlakken meer interesse is gewekt. Vooral 'technische innovaties', 'bodembeheer', 'verminderd pesticidengebruik' en 'biodiversiteit' worden als veel interessanter gezien na het bezoek.
- Opvallend genoeg neemt de interesse voor 'gezond eten produceren' iets af na het bezoek; zij het in kleine mate.

Figuur 12. De onderdelen die leden van de Community Garden het meest interessant vinden aan een agrarisch bedrijf (voor zowel de gehele groep = totaal voor bezoek (n=23), als de selectie voor hun bezoek en de selectie na hun bezoek (beide n=9)). Respondenten konden meerdere antwoorden aanvinken.

Samengevat

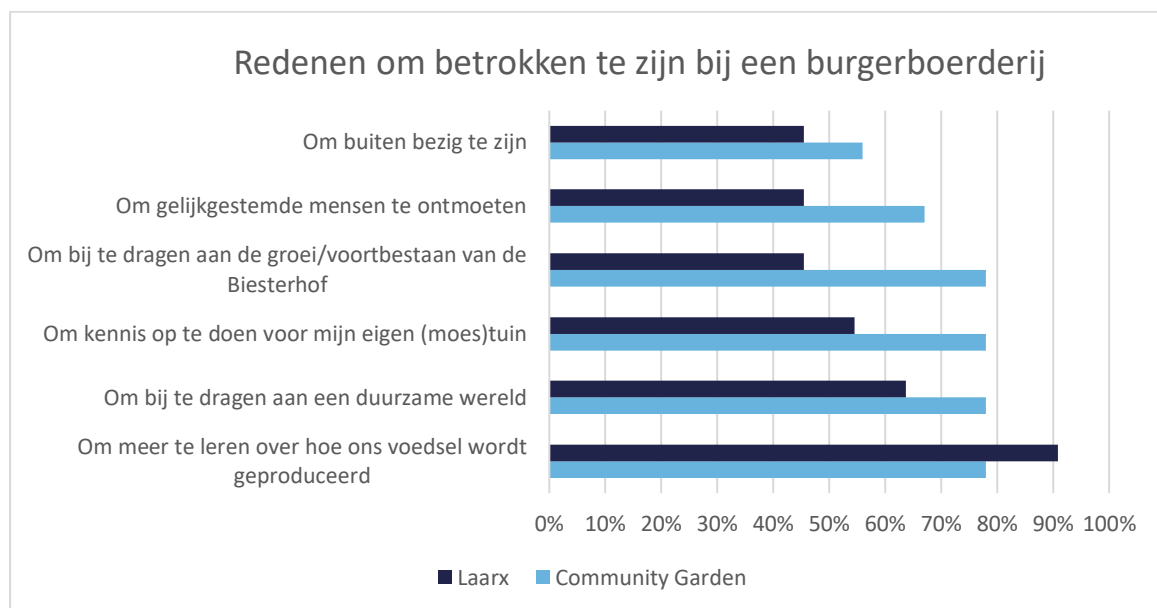
Beide groepen waarderen zorg voor het landschap en biodiversiteit als belangrijke onderdelen van een agrarisch bedrijf. Na het bezoek aan de Biesterhof was er nog meer interesse voor biodiversiteit, en werd interesse gewekt voor technische innovaties en bodembeheer.

4.6 Betrokkenheid Biesterhof

Na het bezoek aan de Biesterhof is gevraagd of deelnemers verwachten nog vaker de Biesterhof te bezoeken. Meer dan de helft van de deelnemers van LaarX (73%) verwacht de Biesterhof nog vaker te bezoeken. De meest genoemde reden daarvoor is om meer te leren over voedselproductie (Figuur 13). Gevraagd naar de manier waarop zij kunnen bijdragen (Figuur 14), valt op dat studenten van LaarX in grote getalen aangeven lokaal voedsel te kunnen kopen.

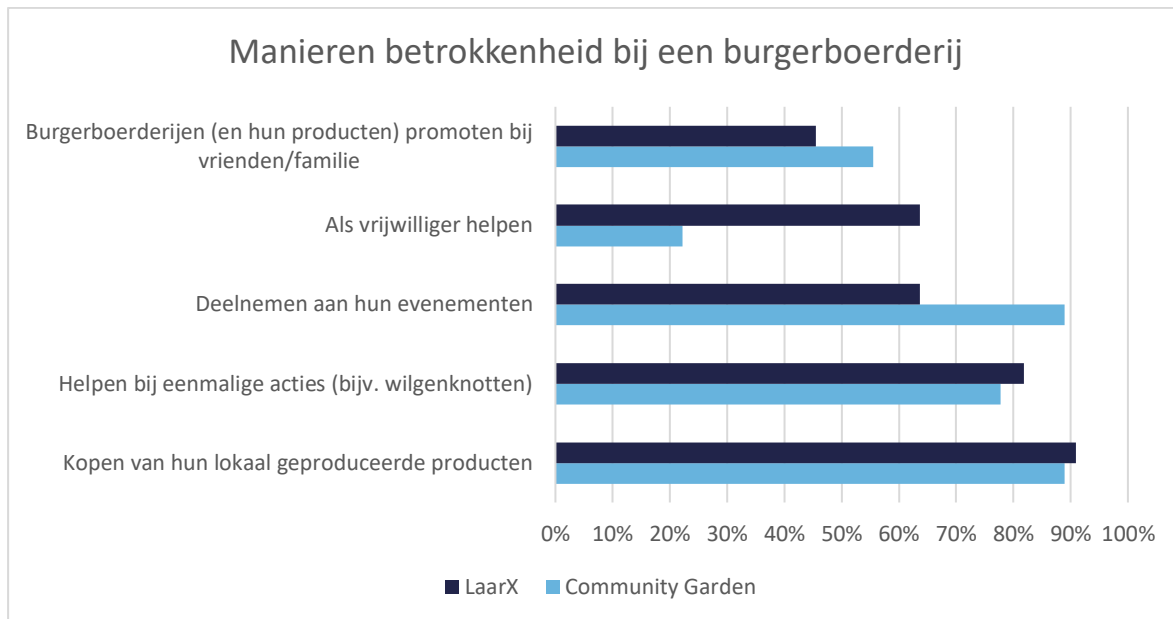
Vanuit de Community Garden zijn de deelnemers niet allemaal zeker of ze de Biesterhof nog een keer gaan bezoeken. Dit heeft er mee te maken dat de deelnemers de Biesterhof net iets te ver weg vinden om met de fiets heen te gaan.

Openbaar vervoer sluit niet goed aan op de locatie², waardoor toch eerder wordt gekozen voor een boerderij dichterbij in de buurt. Hierdoor geven de respondenten van de Community Garden ook minder vaak aan dat ze structureel als vrijwilliger willen helpen op de Biesterhof (Figuur 14), maar ze willen wel deelnemen aan evenementen. Bij deze verschillen speelt mogelijk ook mee dat leden van de Community Garden al hun eigen tuin hebben om in te werken. In totaal geeft 44% van de respondenten van de Community Garden aan graag nog een keer langs te komen. Daarvoor hebben zij diverse redenen (Figuur 13), zoals het opdoen van nieuwe kennis over tuinieren.

Figuur 13. De redenen waarom studenten van LaarX (n=11) en leden van de Community Garden (n=9) betrokken willen zijn bij een burgerboerderij als de Biesterhof. Respondenten konden meerdere antwoorden aanvinken.

² Waar de leden van de Community Garden voornamelijk op de fiets naar de excursie kwamen, kwamen de leden van LaarX met de auto (carpool). Mogelijk verwachten leden van LaarX ook in de toekomst met de auto te komen, en wellicht hebben leden van de Community Garden deze mogelijkheid niet.

Figuur 14. De manier waarop studenten van LaarX (n=11) en leden van de Community Garden (n=9) betrokken willen zijn bij een burgerboerderij als de Biesterhof. Respondenten konden meerdere antwoorden aanvinken.

5. CONCLUSIES

5.1 Conclusie

Door het uitzetten van twee vragenlijsten, bij twee groepen studenten, zijn de volgende deelvragen onderzocht:

→ **De invloed van burgerbetrokkenheid op verduurzaming: is sprake van een olievlekwerking, waarbij het voorbeeld van de Biesterhof studenten inspireert om duurzamer te leven?**

De resultaten geven niet volledig en eenduidig antwoord op deze vraag, maar wel enkele indicaties dat de respondenten geïnspireerd zijn door het bezoek aan de Biesterhof.

- › We zien bij beide groepen dat het percentage respondenten dat aangeeft minder vlees te eten groter is na het bezoek. Onderzoek laat zien dat vleesvermindering één van de eerste en meest voorkomende verduurzamingsmaatregel is die consumenten nemen voor hun voedingspatroon. Een algehele olievlekwerking van duurzaamheid zien we echter niet; de respondenten geven na hun bezoek aan de Biesterhof aan sommige maatregelen meer, sommige maatregelen juist minder te nemen
- › Wat betreft de herkomst en beoordeling van voedsel geven de resultaten een indicatie van meer bewustwording na een bezoek aan de Biesterhof. In de basis staat gemak nog altijd voorop: de dichtstbijzijnde supermarkt is de belangrijkste plek om boodschappen te doen. Maar we zien dat de respondenten dit aspect iets minder belangrijk gaan vinden na hun bezoek aan de Biesterhof.

De prijs in de supermarkt lijkt voor de leden van de Community Garden wat minder belangrijk te worden na hun bezoek. Smaak wordt door alle deelnemers als het belangrijkste aspect van voedsel beschouwd. Na het bezoek aan de Biesterhof is dit element nog belangrijker geworden.

Verder hechten respondenten na hun bezoek meer waarde aan: duurzaam bodembeheer, vermindering pesticiden gebruik, lokaal geproduceerd en stimulering biodiversiteit. Het lijkt er dus op dat de respondenten hier meer bewustwording over hebben gekregen door hun bezoek aan de Biesterhof.

Tot slot geven de respondenten aan vaker groenten uit de

moestuin te halen na een bezoek aan de Biesterhof; het bezoek lijkt hen geïnspireerd te hebben om zelf (meer) te tuinieren.

→ **De invloed van verduurzaming op burgerbetrokkenheid: is duurzaamheid een thema dat studenten naar een (burger)boerderij trekt?**

Gevraagd naar welke elementen van een agrarisch bedrijf respondenten aanspreken, komen diverse thema's aan bod die goed aansluiten bij de burgerboerderij. Zo vinden de respondenten 'zorg voor het landschap' en 'biodiversiteit' erg belangrijk. Deze doelgroep lijkt dus zeker interesse te hebben in duurzame thema's.

De meerderheid van de studenten van LaarX verwacht de Biesterhof nog eens vaker te gaan bezoeken. Voor de meerderheid van de leden van de Community Garden lijkt de Biesterhof te ver weg te zijn om nog vaker te bezoeken. Redenen voor beide groepen om de Biesterhof nog eens te bezoeken zijn onder andere meer willen leren over de burgerboerderij en het leuk vinden om hier andere inspirerende mensen te ontmoeten. Kennisuitwisseling over de werkwijze van de Biesterhof is dus een belangrijke motivatiebron.

Bovenstaande onderzoeksvragen vonden hun bron in een bredere vraag van de Biesterhof:

→ **Hoe maak ik mijn doelgroep meer divers?**

Voor de doelgroep studenten constateren we dat de excursie erg gewaardeerd werd en dat deze excursie de aanwezigen ook op enkele vlakken lijkt te hebben geïnspireerd. Met name kennisdeling en het ontmoeten van gelijkgestemden is iets wat de studenten waarderen. Praktische afwegingen als vervoer en geld zijn voor de doelgroep studenten echter doorslaggevend om te bepalen of zij vaker terug zullen komen.

De Monitor Duurzaam leven 2025 van Milieu Centraal benoemt dat *“veel Nederlanders onderschatten hoe bereid anderen zijn om duurzaam te leven en houden hun eigen voorkeuren stil. Dat belemmert de zichtbaarheid van draagvlak en kan de normverschuiving vertragen. Door het stille draagvlak zichtbaar te maken, kan een sociaal kantelpunt ontstaan dat verandering versnelt.”* Het betrekken van diverse doelgroepen om samen zichtbaarheid te geven aan verduurzaming, is dus belangrijk.

5.2 Aanbevelingen

Het doel van de Biesterhof om ook jonge mensen bij een brede maatschappelijke transitie naar een duurzaam voedselsysteem te betrekken, blijkt zeker mogelijk, maar er zal naar verwachting voor deze groep ook in de toekomst meer gefaciliteerd moeten worden dan voor de bestaande doelgroep van hoogopgeleide, gepensioneerden. Een activiteit vanuit een (studie)vereniging, met georganiseerde carpool/gezamenlijk fietsen heeft in deze pilot goed gewerkt. Daarnaast kan de Biesterhof hun lopende initiatieven, zoals het broodje Nimma, voortzetten of verder uitrollen, zodat studenten via meerdere routes met de Biesterhof in aanraking (blijven) komen.

5.3 Discussie

Belangrijk om op te merken is dat de steekproef in dit onderzoek klein is. Bovendien is het onderzoek uitgevoerd bij een groep studenten die vanuit de opleiding of hobby (tuinieren) al bezig is met voedsel en verduurzaming. Tussen de twee onderzochte groepen zien we al verschillen (leeftijd en culturele diversiteit). Er kunnen daarom geen sterke conclusies getrokken worden voor alle Nederlandse studenten; bovenstaande conclusies zijn dus slechts een indicatie van het doen en laten van de onderzochte doelgroep.

REFERENTIES

Hans Dagevos & Jantine Voordouw (2013) Sustainability and meat consumption: is reduction realistic?, Sustainability: Science, Practice and Policy, 9:2, 60-69, DOI: 10.1080/15487733.2013.11908115

Roumen et al. (2025) Monitor Duurzaam Leven, het onbenutte potentieel. Milieu Centraal.

CLM Onderzoek en Advies

Postadres

Postbus 62
4100 AB Culemborg

Bezoekadres

Gutenbergweg 1
4104 BA Culemborg

T 0345 470 700

www.clm.nl

Laat het goede groeien.